

АНОТАЦІЯ

Коник Т. Г. Державна політика із забезпечення національної безпеки України (1991–2004 рр.). – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 – Політологія. Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Міністерство освіти і науки України. Івано-Франківськ, 2025.

Дисертацію присвячено дослідженню теоретичних, політико-правових і організаційних засад формування і реалізації державної політики із забезпечення національної безпеки України як політико-правової категорії та аналізу практики її здійснення в період з 1991 по 2004 рік.

У вступі обґрунтовано актуальність проблеми дослідження, доцільність його проведення, зв'язок з науковою темою. Вибір предмету наукового пошуку зумовлений значенням державної політики із забезпечення національної безпеки для самого факту безпечного існування України та її сталого розвитку як незалежної держави, необхідності вивчення історичного досвіду її формування і реалізації з метою його врахування для підвищення ефективності захисту її суверенітету і територіальної цілісності, конституційного ладу та гарантування надійності функціонування механізму життєдіяльності країни, а також відсутністю достатніх наукових доробок з цього питання.

Окреслено стан наукової розробки проблеми, визначену, мету, завдання, об'єкт, предмет дослідження, наукову гіпотезу, визначено її теоретико-методологічні основи, розкрито наукову новизну та практичну значущість, а також особистий внесок здобувача, ступінь апробації отриманих результатів.

У *першому розділі* розглянуто теоретичні і методологічні основи дослідження державної політики із забезпечення національної безпеки. З'ясовано стан наукової розробки проблеми, простежено еволюцію понять «державна політика» і «національна безпека» як політико-правових категорій, розроблено та запропоновано їх власне визначення як політичних інститутів. Систематизовано основні теоретико-методологічні засади дослідження

державної політики України із забезпечення національної безпеки, сучасні концептуальні засади осмислення механізмів її реалізації. При формуванні концептуальних засад дослідження застосовано міждисциплінарний підхід, результати досліджень з різних галузей наукового знання: гуманітарних (філософія) і соціально-поведінкових (політологія) наук; право; воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону; використано філософські, загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання, що забезпечило комплексний аналіз державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України, дозволило визначити особливості теоретичних, правових та практичних аспектів її формування у визначений історичний період.

У другому розділі досліджено концептуальні засади організації державної політики із забезпечення національної безпеки. Проаналізовано її розуміння як політико-правової категорії, сутність якої полягає у створенні умов гарантування безпечного і сталого розвитку України шляхом розробки та законодавчого закріплення у формі відповідних програмних документів визначеними суб'єктами необхідних правових засобів впливу – дозволів, заборон і обмежень для відповідного регулювання суспільних відносин у певних сферах її життєдіяльності. Стверджується що *державна політика національної безпеки України* – це передусім діяльність вищих органів державної влади, яка полягає у визначенні цілей, пріоритетів, напрямів, принципів і регулятивних заходів для розв'язання проблем безпекового сектору держави та втілюється в життя шляхом розробки і прийняття відповідних нормативно-правових актів та їх наступної практичної реалізації. Ретроспективно охарактеризовано теоретичні і правові основи формування засад державної політики України із забезпечення національної безпеки та її інституціоналізації в 1991-2004 роках. Узагальнено нагальні проблеми законодавчого регулювання державної політики для забезпечення національної безпеки. Акцентується на спонукальних мотивах прийняття політичних рішень акторами політики.

Третій розділ присвячено з'ясуванню процесу реалізації державної політики із забезпечення національної безпеки в 1991-2004 роках та можливостей її удосконалення в сучасних умовах. Досліджено теоретичні основи та особливості реалізації державної політики України із забезпечення національної безпеки в 1991-2004 роках, конкретизовано й обґрунтовано вагомість і доцільність врахування досвіду формування і впровадження державної політики України із забезпечення національної безпеки досліджуваного періоду для її удосконалення в новітніх умовах європейської та євроатлантичної інтеграції. Оцінено стан і перспективи модернізації державної державної політики із забезпечення національної безпеки умовах інтеграції України до ЄС, залучення до її реалізації інститутів громадянського суспільства, зокрема, політичних партій і громадських об'єднань.

У висновках до дисертаційного дослідження сформульовано низку положень, які мають теоретичне і практично-політичне значення, конкретні пропозиції щодо шляхів удосконалення нормативно-правового регулювання та практики реалізації державної політики із забезпечення національної безпеки України. Перспективними напрямками подальших наукових досліджень є проблеми формування і реалізації механізму державної політики у різних сферах забезпечення національної безпеки для удосконалення його організаційно-правових засад. В умовах європейської і євроатлантичної інтеграції України вважається за необхідне до Закону України «Про національну безпеку» внести відповідні зміни щодо чіткого визначення суб'єктів забезпечення національної безпеки, їх повноважень, класифікації, сфери відповідальності, організаційних засад та механізму взаємодії і координації діяльності. З цією метою доцільно використати нагромаджений у минулому позитивний досвід з формування державної політики із забезпечення національної безпеки, що знайшло відображення в нормативно-правових актах періоду зародження і становлення України як незалежної самостійної держави. У роботі запропоновано й обґрунтовано проєкт Закону України «Про внесення

зміни до Закону України «Про національну безпеку» щодо удосконалення засад державної політики із забезпечення національної безпеки».

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що започатковується такий новий напрямок наукових досліджень як генеза державної політики із забезпечення національної безпеки України, аналіз становлення і розвитку вітчизняного законодавства в зазначеній сфері. У дисертації визначено сутність і зміст державної політики її еволюція в період становлення України як самостійної, незалежної, суверенної держави.

У результаті дослідження сформульовано низку нових наукових положень, зокрема *вперше*: сформульовано дефініцію «державна політика із забезпечення національної безпеки», яка розкриває її сутнісні ознаки, структуру, співвідношення зі спорідненими поняттями тощо; проведено структурування досліджуваної політики; розкрито генезу її становлення в Україні в 1990-2004 роках, здійснено її періодизацію, яка корелюється з відповідними етапами створення законодавчої бази; визначено сутність формування державної політики із забезпечення національної безпеки України, як політико-правової категорії, яка полягає у створенні умов гарантування безпечного і сталого розвитку країни шляхом розробки, законодавчо визначеними суб'єктами, відповідних правових засобів – дозволів, заборон і обмежень для відповідного регулювання суспільних відносин у певних сферах її життєдіяльності; визначені обов'язкові компоненти її реалізації. У дисертації *удосконалено*: понятійно-категоріальний апарат теорії національної безпеки шляхом авторського визначення і впровадження в науковий обіг низки понять, а саме : державної політики, державної політики національної безпеки України; державної безпеки; класифікацію ДП за напрямками діяльності держави у безпековій сфері; алгоритм процесу формування державної політики, визначивши його структурні елементи (3 етапи). *Набули подальший розвиток*:- теоретичні уявлення про сутність державної політики, державної політики із забезпечення національної безпеки; кваліфікація суб'єктів державної політики шляхом поділу їх в залежності від призначення, ролі і значення в системі

забезпечення національної безпеки; - визначення суб'єктів реалізації державної політики; наукові позиції щодо взаємозв'язку державної політики із забезпечення національної безпеки України і права.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що в дисертації сформульовано й обґрунтовано наукові положення, які дозволяють усвідомити сутність ДП ЗНБ, її теоретичні, правові і організаційні основи формування та реалізації, а також розширити теоретико-правове уявлення загалом про державну політику України, що може сприяти їх вдосконаленню. Основні результати дослідження, що представлені в дисертації, можуть бути використані в *правотворчій роботі* – для вдосконалення чинного законодавства з правового забезпечення процесу формування та реалізації ДП в окремих сферах суспільного життя в умовах інтеграції України до Європейського Союзу і НАТО; *діяльності органів публічної влади* – вдосконалення реалізації ДП органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування України; *науково-дослідній діяльності* – з метою поліпшення наукового забезпечення державної політики, в тому числі у сфері національної безпеки, удосконалення її теоретичних, правових та організаційних засад, проведення галузевих і міждисциплінарних наукових розвідок; *освітньому процесі* – для підготовки навчально-методичних матеріалів в процесі викладання політології, національної безпеки, правових та інших соціально-гуманітарних дисциплін.

Ключові слова: безпекова політика, гібридна війна, держава, державна політика, європейська інтеграція, євроатлантична інтеграція, загрози національній безпеці, національна безпека, національні інтереси, нормативно-правові акти, політико-правова регламентація, політичні інститути, політичні процеси, сектор безпеки і оборони, забезпечення національної безпеки.

ABSTRACT

Konyk T. H. State Policy on Ensuring National Security of Ukraine (1991-2004) - Qualification Research Paper on the rights of a manuscript

The dissertation for a Doctor of Philosophy Degree (PhD) in 052 – Political Science. Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ministry of Education and Science of Ukraine. Ivano-Frankivsk, 2025.

The dissertation is devoted to the study of theoretical, political, legal and organizational foundations of the formation and implementation of state policy to ensure the national security of Ukraine as a political and legal category and the analysis of its implementation practice in the period from 1991 to 2004.

The *introduction* substantiates the relevance of the research problem, the expediency of its conduct, and the connection with the scientific topic. The choice of the subject matter of the research is due to the importance of the State policy on ensuring national security for the very fact of Ukraine's safe existence and its sustainable development as an independent State, the need to study the historical experience of its formation and implementation with a view to taking it into account in order to improve the effectiveness of protection of its sovereignty and territorial integrity, the constitutional order and to ensure the reliability of the functioning of the country's vital functions, and also due to the lack of sufficient scientific developments on this issue. The state of scientific development of the problem is outlined, as well as the purpose, objectives, object, subject of research, scientific hypothesis, its theoretical and methodological foundations, scientific novelty and practical significance, as well as the personal contribution of the applicant, the degree of testing of the results obtained are revealed.

The *first chapter* deals with the theoretical and methodological foundations of the study of the state policy of ensuring national security. The author clarifies the state of scientific development of the problem, traces the evolution of the concepts of “state policy” and “national security” as political and legal categories, and develops and proposes their own definition as political institutions. The author systematizes the

main theoretical and methodological foundations of the study of Ukraine's state policy on ensuring national security, as well as the modern conceptual framework for understanding the mechanisms of its implementation. In forming the conceptual framework of the study, an interdisciplinary approach was applied, the results of research from various fields of scientific knowledge were used: humanities (philosophy) and social and behavioral (political science) sciences; law; military sciences, national security, state border security; philosophical, general scientific and special methods of scientific knowledge were used, which provided a comprehensive analysis of the State policy in the field of ensuring national security of Ukraine, and allowed to determine the features of theoretical, legal and practical aspects of its implementation.

The *second chapter* examines the conceptual foundations of the organization of the State policy on national security. The author analyzes its understanding as a political and legal category, the essence of which is to create conditions for ensuring secure and sustainable development of Ukraine by developing and legislating in the form of relevant program documents by certain entities the necessary legal means of influence - permits, prohibitions and restrictions for appropriate regulation of social relations in certain areas of its life. The author argues that the State policy of national security of Ukraine is, first of all, the activity of the supreme public authorities which consists in determining the goals, priorities, directions, principles and regulatory measures to address the problems of the security sector of the State and is implemented through the development and adoption of relevant regulations and their subsequent practical implementation. The author retrospectively characterizes the theoretical and legal foundations of the formation of the principles of Ukraine's state policy on national security and its institutionalization in 1991-2004. The author summarizes the urgent problems of legislative regulation of the state policy for ensuring national security.

The *third chapter* is devoted to clarifying the process of implementation of the State policy on ensuring national security in 1991-2004 and the possibilities of its improvement in modern conditions. The author examines the theoretical foundations

and peculiarities of implementation of the State policy of Ukraine on ensuring national security in 1991-2004, specifies and substantiates the importance and expediency of taking into account the experience of forming and implementing the State policy of Ukraine on ensuring national security of the period under study for its improvement in the new conditions of European and Euro-Atlantic integration. The state and prospects of modernization of the state national security policy in the context of Ukraine's integration into the EU are assessed.

The *conclusions* to the dissertation study formulate a number of provisions of theoretical and practical and political significance, specific proposals on ways to improve the legal regulation and practice of implementation of the state policy on ensuring national security of Ukraine. Promising areas for further scientific research are the problems of formation and implementation of the mechanism of the State policy in various areas of national security with a view to improving its organizational and legal framework. In the context of Ukraine's European and Euro-Atlantic integration, it is considered necessary to amend the Law of Ukraine “On National Security” accordingly to clearly define the subjects of national security, their powers, classification, sphere of responsibility, organizational principles and mechanism of interaction and coordination of activities. To this end, it is advisable to use the positive experience of the past in the formation of the State policy on ensuring national security, which is reflected in the legal acts of the period of Ukraine's emergence and formation as an independent state. The paper proposes and substantiates the draft Law of Ukraine “On Amendments to the Law of Ukraine ‘On National Security’ to improve the principles of state policy on national security”.

The *scientific novelty* of the results obtained is that it launches a new area of scientific research such as the genesis of the state policy on ensuring the national security of Ukraine, analysis of the formation and development of domestic legislation in this area. The dissertation defines the essence and content of the state policy and its evolution in the period of Ukraine's formation as an independent, sovereign state.

As a result of the study, a number of new scientific provisions have been formulated, in particular, for the first time: the definition of “state policy on ensuring national security” has been formulated, which reveals its essential features, structure, correlation with related concepts, etc.; the policy under study has been structured; the genesis of its formation in Ukraine in 1990-2004 has been revealed, and its periodization has been carried out, which correlates with the relevant stages of creation of the legislative framework; the essence of the formation of the state policy on ensuring national security in Ukraine has been determined. The thesis improves: the conceptual and categorical apparatus of the theory of national security by the author's definition and introduction into scientific circulation of a number of concepts, namely: state policy, state policy of national security of Ukraine; state security; classification of SOEs by areas of state activity in the security sphere; algorithm of the process of forming state policy, defining its structural elements (3 stages). The following have been further developed: - theoretical concepts of the essence of state policy, state policy on ensuring national security and the essence of the state's legal policy; qualification of state policy subjects by dividing them depending on their purpose, role and importance in the system of ensuring national security; - identification of subjects of state policy implementation; scientific positions on the relationship between the state policy on ensuring national security of Ukraine and law.

The *practical significance* of the results obtained lies in the fact that the dissertation formulates and substantiates scientific provisions which allow to understand the essence of the SE ZNB, its theoretical, legal and organizational foundations for its formation and implementation, and also to expand the theoretical and legal understanding of the State policy of Ukraine in general, which can contribute to their improvement. The main results of the study presented in the dissertation can be used in lawmaking - to improve the current legislation on the legal support of the process of formation and implementation of state policy in certain areas of public life in the context of Ukraine's integration into the European Union and NATO; activities of public authorities - to improve the implementation of state

policy by executive authorities and local self-government bodies of Ukraine; research activities - to improve the scientific support of the state policy.

Keywords: security policy, hybrid warfare, state, state policy, European integration, Euro-Atlantic integration, threats to national security, armed conflict, national security, national interests, legal acts, political and legal regulation, political institutions, political processes, security and defense sector.